

Raadioamatöör Peeter Pirn ei osanud 1960. aastatel hobiga tegelema asudes uneski aimata, et süütust harrastusest võib talle nii palju pahandust sündida.

foto: Erakogu

Haarang «spioonidest» raadioamatööride vastu

09.08.2008 00:00

[Alo Lõhmus](#)

Võru raadioamatöör veetis 1980. aasta Moskva olümpia-mängude suve Tallinnas Patarei vanglas, sest võimud kahtlustasid teda spionaažis.

Nõukogude Liidus hakatakse nüüd kruve kinni keerama, nentis BBC raadio 1979. aasta detsembris, kommenteerides akadeemik Andrei Sahharovi arreteerimist kommunistliku vägivaldavõimu poolt.

Oli sünge talv. Alles äsja olid Nõukogude väed veerenud üle Afganistani piiri. Ning kõigele lisaks valmistus Kreml triumfaalseteks Moskva olümpiamängudeks 1980. aasta augustis. Nõukogude Liit näis olevat oma võimsuse tipul.

Kõigest hoolimata ei osanud Võru raadioamatöör Peeter Pirn (kutsung UR2EG), kes BBC hoiatust oma suurepärase iseehitatud aparatuuriga kuulas, aimata, et kruvide kinnikeeramine puudutab peagi kõige otsesemalt tedagi. Pealegi polnud Pirn enam kuigi aktiivne.

Seda enam tekitas Pirnis, rahumeelses energeetikus imestust sedel, mille talle laua peale jättis üks kompartei liikmest sõber. «KGB jälgib sind!» seisis seal.

Pirn kehtas õlgu. Mitte midagi jälgimisväärset ei osanud ta oma tegevuses leida.

Kahtlased sakslased

1980. aasta märtsis kutsuti Pirn vahetult enne naistepäeva tsiviilkaitsekursustele, mis pidid toimuma Tallinnas. Hommikusse Võru–Tallinna bussi astudes silmas ta istmel tukkumas üht Võru julgeoleku taustaga töötajat, ent ei osanud aimata midagi halba. Alles siis, kui mees Tallinna bussijaamas «virgus» ja Pirni arreteerima tulnud erariides seltsimeestele õige isiku kätte näitas, viis ta otsad

kokku.

Paaripäevase ülekuulamise järel lasti Pirn küll koju, ent arreteeriti taas 13. märtsil. Vabadusse pääses mees alles sama aasta 12. oktoobril. Ning lugu, mille pärast KGB raadioamatööri vintsutas, paneb teda imestusest pead vangutama veel 28 aastat hiljemgi.

Uurijate küsimustest koorus Pirnile pikapeale välja, milles teda kahtlustati: spionaažis. Mingil põhjusel oli võimuorganeid olümpia-aastal vallanud paranoia, et raadioamatöörid tilgutavad läände infot Nõukogude eluolu ja võib-olla koguni Võru lähedal asunud Sänna raketibaasi kohta, kus ootasid väljalennusignaali tuumalõhkepeadega keskmääraketid.

Pirn sattus KGB ja sõjaväevõimude erilise tähelepanu alla seetõttu, et tal tuvastati «kahtlased» kontaktid ida- ja läänesakslastega. Aastail 1969–1973 käis Pirn mõned korrad Ida-Berliinis kohtumas sealse raadioamatööri Hans Mohnekega (kutsung DM2MBD) ja korra liitus seltskonnaga ka Gerhard Effinger (kutsung DL8LG) koos oma naise Ingega (DL8LY) läänest.

Lisaks raadiotehnikast ja hobist rääkimisele kätkesid need kohtumised seiku, mida toonased kontaktid eri pooltel elavate inimeste vahel ikka: ida poole liikusid mõned riided ja defitsiitsed tarbeesemed, vastutasuks võõrustati siin külalisi Läänest.

Spetsiifiline raadioajakiri CQ DL, mida Lääne-Saksamaalt otse Ida-Saksamaale saata millegipärast ei tohtinud, küll aga võis seda läkitada Nõukogude Liitu, liikus Pirni kätest edasi Mohneke lugemislauale.

1973. aastal need kohtumised lõppesid, sest sel aastal arreteeriti Mohneke Poolas «kavatsuse eest põgeneda Lääne-Saksamaale», nagu punavõimud toona formuleerisid. Niisugune kavatsus läks mehele maksma kuus ja pool aastat vangistust.

Peagi pärast seda sai Pirn saladusliku postkaardi Taanist, millel seisis vaid napp sõnum: «Me võtsime midagi ette. 10 000 Saksa marka.» Mida oli kaardi tundmatu saatja öelda soovinud, sel teemal vaevasid nüüd pead nii Pirn kui ka julgeolekutöötajad.

Tegelikult polnud kaardi taga muud kui ühe Taani raadioamatööri organiseeritud korjandus Mohnekele advokaadi palkamiseks. Kuid Pirn, kellel ida-sakslase saatusest aimugi polnud, seda ei teadnud.

Igal juhul kujutas see postkaart nüüd, seitse aastat hiljem, julgeoleku tugevaimat argumenti Pirni spioonistaatuse kasuks.

Sänna tuumabaasi «saladus»

Julgeolek kahtlustas, et Pirn tuli Narvast tagasi Võrru tööle spetsiaalselt selleks, et luurata Sänna raketibaasi järele.

«Minult küsiti ja uuriti, mida Sänna baasist tean. Noh, 1960. aastatel kodus puhates olin näinud, et ehitusmasinad liiguvad ja baasi ehitatakse, kuid ei midagi muud. Samal ajal oskas iga kohalik külajoodik jutustada, mis baas see selline on,» räägib ta.

Tegelikult oli Pirn kaubeldud Võru piimakombinaati tööle siis, kui ta suvel kodus puhkust veetis. Ehkki mehel kehtis veel suunamiskohustus Narva elektrijaama, pakuti talle kõrgemat palka ning taotleti täitevkomiteest eriluba ületulekuks.

Muidugi oli see pakkumine, millest ei saanud loobuda. Piimakombinaadist läks ta mõne aja pärast edasi tööle Kolhooside Ehituskontorisse.

«Seda julgeolek mulle ette heitiski,» meenutab Pirn. «Mulle räägiti: teil oli ju kõik olemas, miks asusite kuritegelikule teele? Teil oli hea töökoht, palk, korter, pere, lapsed, aiamaa. Milleks teile veel spionaaž?»

Kuu aega Riia julgeolekus üle kuulatud Pirn viidi viimaks Tallinna Patarei vanglasse. Ülekuulamistel uuriti temalt üksikasjalikult kaheksa aasta taguste kontaktide kohta Ida-Saksamaal, nõuti kuupäevi ja nimesid.

Ent nagu Pirn peagi mõistis, mäletas julgeolek tema toonaseid tegemisi Ida-Berliinis paremini kui ta ise: Ida-Saksa julgeolek Stasi oli raadioamatöörade kohtumistel juba siis silma peal hoidnud.

Lisaks Pirnile oli arreteeritud veel üks raadioamatöör – tänaseks siitilmast lahkunud Jaan Kasak, kellel oli sõpru Soome raadioamatöörade seas. Läbiotsimisi korraldati vähemalt 30 raadioharrastaja kodudes nii Võrus kui ka Tartus, et leida tõendeid radiofitseeritud spioonivõrgustikust. Tõendeid ei leitud.

Olümpiamängude purjeregati ajal koliti Pirn koos kaaslastega oma kongidest ümber Tallinna Patarei vangla haiglaosakonda ja kongid vabastati juhuks, kui mängude ajal peaks tekkima vajadus inimesi massiliselt arreteerida. Ka ülekuulamised katkesid olümpiamängude ajaks – ju oli julgeolekul pakilisemaid tegemisi.

Pirn ja Kasak vabastati 12. detsembril 1980 ning sõidutati julgeoleku kahe Volgaga Tallinnast Võrru. Kriminaalasi lõpetati järgmise aasta aprillis, kui kõik lootused tõendeid leida olid julgeolekul lõplikult luhtunud.